

Investeren in bevaarbaar rijkswater in het zuidelijk IJsselmeergebied

Acht bestuurders van de provincies Noord-Holland, Flevoland, Utrecht en Gelderland, de Coöperatie Gastvrije Randmeren namens 16 gemeenten en de regionale leden van de Werkgroep waterplanten zuidelijk IJsselmeergebied¹ hebben met dit position paper een verzoek aan het Rijk: Wilt u maatregelen nemen om de grote problemen van de waterrecreatie (inclusief watersport) met de overmatige groei van waterplanten in het zuidelijk IJsselmeergebied op te lossen? Er was al een grote opgave voor de bevaarbaarheid van het gebied en daar is recent nog een opgave bijgekomen, namelijk om een teruggang van de waterkwaliteit te voorkomen. Bovendien neemt de drukte op het water toe, omdat veel mensen door corona de waterrecreatie (her)ontdekt hebben. Daarom vragen we u maatregelen te nemen om de overlast door waterplanten voor de waterrecreatie te verminderen, de robuustheid van het ecologisch systeem te verbeteren en om een omslag naar troebel, algenrijk water te voorkomen. Investerings die de regio overstijgen zijn een randvoorwaarde voor bevaarbaar rijkswater voor de waterrecreatie in het gebied en een robuust ecosysteem.

Wat is het waterplantenvraagstuk?

Met de toegenomen waterkwaliteit in het Markermeer-IJmeer en de zuidelijke Randmeren is de afgelopen jaren de groei van waterplanten enorm toegenomen. Dat is goed nieuws, want het is goed voor de natuur. Maar, de grote gebieden met tot aan het wateroppervlak groeiende waterplanten (vooral fonteinkruiden) zorgen in juli en augustus ook voor hinder. Het vaargebied voor de waterrecreatie (inclusief varend erfgoed) wordt beperkt, de bereikbaarheid van jachthavens wordt slechter, hulpdiensten komen door de waterplanten lastiger ter plaatse en bij de kust hebben zwemmers, bezoekers en omwonenden last van de (stinkende) waterplantenresten. Ook ontstaan er onveilige situaties doordat beroeps- en recreatievaart op de Randmeren gedwongen worden om samen in de vaargeul te varen.

Waterrecreatie is geen beleidsterrein bij het ministerie van IenW en ook geen beleid bij provincies en gemeenten voor rijkswater. Gemeenten en provincies dragen vrijwillig al bij aan de oplossing van dit maatschappelijke vraagstuk. Rijkswaterstaat wil gastheer op het rijkswater zijn, maar waterrecreatie hoort niet tot haar uitvoeringstaak. De provincie Noord-Holland heeft met samenwerkingsverband Gastvrije Randmeren het voortouw genomen om te komen tot een aanpak van deze waterplantenproblematiek in het zuidelijk IJsselmeergebied voor bevaarbaar rijkswater. Daarom vragen wij u:

Maatregelen vanwege hinder waterrecreatie door waterplanten

Wat doen we zelf

Voor de korte termijn willen de verschillende partijen uit de regio zorgen dat het recreatief gebruik van het vaargebied goed mogelijk blijft. De waterplanten worden daarom in specifieke delen gemaaid, gefinancierd door gemeenten en incidenteel bijgesprongen door provincies. De gemaaide gebieden worden op kaart weergegeven. Ook is er een website en een app Waterplantmelder ontwikkeld, waarmee gebruikers overlast van waterplanten kunnen melden en zien. De HISWA en het Watersportverbond hebben in 2019 een stichting Maaien Waterplanten IJmeer Markermeer opgericht, en de gemeenten gaan in 2021 samenwerken bij het maaien met coördinatie door de gemeente Hoorn. Bij de Stichting

¹ De Werkgroep bestaat uit provincies Noord-Holland en Flevoland, de Coöperatie Gastvrije Randmeren, de gemeenten Almere, Amsterdam, Hoorn en Huizen, het Watersportverbond, Hiswa-Recron, Sportvisserij Nederland, de Nederlandse Vereniging van Toerzeilers en Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk, het ministerie van I&W en RVO die samenwerken op basis van de Samenwerkingsovereenkomst waterplanten van 6 december 2019

Maaien Waterplanten Randmeren² is er een prototype van een nieuwe maaiboot in ontwikkeling. De regio is qua organisatie van het beheer zelfredzaam geworden met de twee Stichtingen en twee samenwerkingsverbanden van gemeenten. Voor de uitvoerende maaierwerkzaamheden worden in de zomerperiode lokale beroepsvissers ingehuurd.

Rijkswaterstaat heeft met de gemeente Hoorn en Coöperatie Gastvrije Randmeren in 2020 succesvolle pilots gedaan met het markeren van een gemaaide vaarroute van en naar havens. Gastvrije Randmeren voert het gesprek met Rijkswaterstaat over waterrecreatie-routes langs en verbreding van de vaargeul voor beroepsvaart op de Randmeren, die ook als zodanig aangegeven zouden moeten worden. Onderzoek heeft uitgewezen dat beheer niet leidt tot een veilige recreatievaargeul, daarom is verdieping nodig.

De Werkgroep waterplanten zuidelijk IJsselmeergebied werkt daarom met alle partijen aan tafel aan een structurele oplossing voor de problemen die in balans is met de natuurbelangen en de functie van de waterplanten voor de waterkwaliteit. Omdat in diepere (> 4 meter) wateren waterplanten niet -of veel minder- kunnen groeien, zet de Werkgroep in op een plan voor het verdiepen van de bodem in de vaargebieden in het gebied. Daarvoor zijn meekoppelkansen met projecten in de regio in beeld gebracht, zoals met het project versterking ecologie Markermeerdijken van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). De Werkgroep zal het gesprek met partijen aangaan over deze kansen bij Schardam, Uitdam en Durgerdam. Daar waar geen koppelingen mogelijk zijn, vragen wij uw hulp.

Wat vragen we aan het Rijk

a) Waterrecreatie op rijkswater als een beleidsterrein in de begroting van het ministerie lenW op te nemen met ingang van 2022, met een beheerbudget van 1 mln per jaar voor uitvoering door de gemeenten, en deze uitvoeringstaak bij Rijkswaterstaat te beleggen

Met een structureel jaarlijks budget van 1 mln voor gemeenten in het zuidelijk IJsselmeergebied kunnen zij het noodzakelijke beheer bekostigen en via hun eigen samenwerkingsverbanden uitvoeren. Met toevoeging van ca. 1 fte omgevingsmanager waterrecreatie IJsselmeergebied bij Rijkswaterstaat kan deze hen begeleiden bij het medebeheer van het gebied voor waterrecreatie en (watersport)wedstrijden, zoals het maaien van waterplanten, betonnen van het vaargebied en afgestorven waterplantenresten verwijderen.

b) Middelen (66,7 mln) beschikbaar te stellen om vaarroutes te verdiepen tot vaargeulen van en naar de havens van Edam, Volendam en Muiden, reddingsstation Zeevang en de KNRM Zeewolde en voor een bevaarbare snelvaarbaan bij Almere

Met een budget van 66,7 mln op de begroting van het ministerie van lenW voor het verdiepen van 27,8 km vaarroutes van 50 meter breed naar vaargeulen van 4 meter diepte zijn deze havens blijvend bereikbaar, kunnen de hulpdiensten zonder vertraging uitrukken en is de snelvaarbaan bij Almere continu bevaarbaar. De vaargeulen zouden op korte termijn door Rijkswaterstaat gerealiseerd dienen te worden.

Zonder een bijdrage van het Rijk aan oplossingen die de regio overstijgen zullen er vaker onveilige situaties ontstaan, kan de nautische veiligheid niet gegarandeerd worden en zullen vaker schadeclaims van de waterrecreatie bij Rijkswaterstaat ingediend worden. Daarnaast zal de economische schade (omzetverlies van jachthavens en verhuurbedrijven in het gebied en extra kosten voor het verwijderen van waterplantenresten) verder oplopen door het vertrek van de klanten/bezoekers uit het gebied.

² In 2014 opgericht door HISWA en het Watersportverbond op basis van een 3-jarige subsidie van het ministerie van lenW

Wat is de opgave voor het Gooi- en Eemmeer?

De Coöperatie Gastvrije Randmeren (16 gemeenten) heeft in 2020 voor haar beheertaak een watersysteemanalyse voor het ogenschijnlijk stabiele Gooi- en Eemmeer laten uitvoeren. De conclusie van de analyse is onvoorzien slecht. De uitkomst is dat zowel het Gooimeer als het Eemmeer kwetsbaar zijn voor een omslag van helder waterplantenrijk water naar een troebele algenrijke toestand (zoals ca. 10 jaar geleden). Het is geen stabiel systeem. De nutriëntenbelasting is nog te hoog. De mosselen zijn sterk in aantal verminderd waardoor het water minder wordt gefilterd. De vele waterplanten houden het systeem nu nog helder en bieden weerstand aan de omslag naar troebel water. Het ecologisch robuuster maken van beide meren is nodig om het risico op een omslag naar troebel, algenrijk water te verminderen. Hiervoor zijn parallel twee sporen nodig:

- 1) Verdere vermindering van nutriënten (fosfaat uit de landbouw) vanuit de rivier de Eem, die voor een belangrijk deel de waterkwaliteit van Eem- en Gooimeer bepaalt.
- 2) Inrichtingsmaatregelen voor natuurlijker land/water overgangen in de meren.

Daarom vragen wij u:

Maatregelen vanwege risico op omslag naar troebel water

Wat doen we zelf

De uitkomsten van de analyse zijn gepubliceerd in H₂O³ en via raadsinformatiebrieven aan gemeenten gecommuniceerd. De waterbeheerders Rijkswaterstaat en het waterschap Vallei en Veluwe herkennen de resultaten van de watersysteemanalyse. Met de door hen geprogrammeerde KRW-maatregelen voor de periode 2022-2027 wordt verbetering bereikt. Om het systeem op de langere termijn stabiel te houden, zijn aanvullende maatregelen nodig op het gebied van inrichting en nutriënten.

De provincies Noord-Holland, Flevoland, Utrecht en Gelderland concluderen dat deze opgave de regio overstijgt wat betreft maatregelen die nodig zijn om de nutriëntenbelasting terug te dringen en wat betreft de inrichtingsmaatregelen voor natuurlijke land/waterovergangen in de meren. Dit vraagt een andere strategie dan nu in beeld is ("ontwikkeling door beheer" in preverkenning ecologie IJsselmeergebied, 2017, budget van 10-25 mln en Agenda IJsselmeergebied 2050). En het vraagt een programma zoals Integrale Inrichting Veluwerandmeren (2000), met een strategie van gelijktijdige vermindering van fosfaatbelasting en inrichtingsmaatregelen, met bijbehorend budget.

De inrichtingsmaatregelen passen in de Programmatische Aanpak Grote Wateren voor het IJsselmeergebied. De Stichting Maaien Waterplanten Randmeren heeft een notitie met bouwstenen voor een integraal plan met inrichtingsmaatregelen voor de Randmeren opgesteld. Daarbij zijn verdiepingen voor de waterrecreatie (voor bevaarbaar water) gecombineerd met verondiepingen voor de natuur en met vernatting van de natuur binnendijks. De regio gaat zelf aan de slag met experimenten met binnendijkse vernattingsmaatregelen en een idee voor "ecologische betonning" in de meren, waarbij waterplanten in boeien het water filteren. Het Gooi- en Eemmeer zijn een ideale proeftuin en de geleerde lessen kunnen elders gebruikt worden. De provincies Utrecht en Gelderland en waterschap Vallei en Veluwe hebben blijvende aandacht voor de nutriëntenproblematiek.

³ [Waterplantenoverlast Gooi- en Eemmeer: een heldere blik op een potentieel troebel ecosysteem \(hzwaternetwerk.nl\)](#)

c) Opdracht geven voor een preverkenning inrichtingsmaatregelen toekomstig PAGW-project Gooimeer/ Eemdelta en een investeringsbudget van 50-75 mln in uiterlijk 2030

Om het Gooi- en Eemmeer weer toekomstbestendig te maken is zo spoedig mogelijk een opdracht van de ministeries LNV en IenW voor een preverkenning naar inrichtingsmaatregelen in het Gooimeer/Eemdelta noodzakelijk. Als vervolg vragen we onder voorwaarde van een positieve preverkenning een investeringsbudget van 50-75 mln te reserveren in de begrotingen van de ministeries van LNV en IenW voor een toekomstig PAGW-project Gooimeer/Eemdelta in de 3^e tranche, waarbij verdiepingen voor de waterrecreatie meegenomen worden.

d) Extra risicobudget (12,5 mln) voor een eerste fase korte termijn maatregel nutriëntenreductie zuidelijke Randmeren in de Eemmondig, een gebied waarvoor Waterschap, Rijkswaterstaat, provincies, Vitens en Gastvrije Randmeren stakeholder zijn, en budget voor grondaankoop (22,5 mln),

Op korte termijn zijn vanwege het risico op een omslag naar troebel water extra maatregelen nodig voor behoud van de waterkwaliteit. Daarom is een bronaanpak van nutriënten nodig, o.a. via maatregelen in het zevende (2022-2025) en achtste Actieprogramma Nitraatrichtlijn (2026-2029). Voorgesteld wordt geld vrij te maken om strategisch land aan te kopen (22,5 mln) en zo de afspoeling te verminderen. Dit land kan dan natuurlijker ingericht worden met bijvoorbeeld rietvelden die een filterende werking hebben. Op basis van vrijwillige medewerking van grondeigenaren kan met reservering van 12,5 mln op de begroting een eerste fase van nutriëntenreductie worden ingezet.

Zonder bovenstaande maatregelen is het risico op een omslag van helder naar troebel water groter. Bovendien worden bij een omslag naar troebel water eerdere investeringen in waterkwaliteit ongedaan gemaakt en zijn dan grotere investeringen nodig om het watersysteem weer op orde te krijgen. Daarnaast is er dan geen toekomstperspectief voor de gemeenten, ondernemers en waterrecreanten (inclusief watersporters) in het gebied.

Conclusie

De waterplantenproblematiek in het zuidelijk IJsselmeergebied vraagt om een gezamenlijke aanpak van Rijk en regio en een integrale benadering. De regio doet wat zij kan zelf en vraagt aan het Rijk om bij te dragen aan oplossingen die de regio overstijgen door te investeren in de bevaarbaarheid van het gebied en robuustheid van het ecosysteem.

Wij vragen op de korte termijn aan het Rijk waterrecreatie als een beleidsterrein van het ministerie van IenW te benoemen, middelen op de begroting te zetten voor het beheer van het rijkswater door gemeenten onder begeleiding van Rijkswaterstaat, om de havens en hulpdiensten bereikbaar te houden en middelen voor risicomatregelen en grondaankoop om het Gooimeer en Eemmeer helder te houden door nutriëntenreductie. Daarnaast vragen wij voor de langere termijn een investeringsbudget voor een integrale aanpak voor inrichtingsmaatregelen in een toekomstig PAGW-project Gooimeer/Eemdelta. Zo willen we de natuur robuuster maken, helder water behouden en medegebruik door waterrecreatie mogelijk maken; kortom toekomst bieden voor gemeenten, ondernemers, waterrecreanten en watersporters.